

ODNOS MLADIH PREMA VOLONTIRANJU, RADU I SLOBODNOM VREMENU

Zlatko Miliša*

UDK 258:331-053.6"377"

Pregledni članak

Primljeno 11/2008

Sažetak

U ovomu će se radu sa sociologijskoga i pedagogijskoga aspekta aktualizirati relacije volontiranja, odnos prema radu i slobodnom vremenu kod mlade generacije. Odnos prema volontiranju, kao i odnos prema radu, dvostrukoga je karaktera što je posljedica dualizma vrijednosti na eksplicitne i implicitne. Rad nije po sebi odgojno poticajan, a nije ni suprotno- odbojne prirode. Javno većina izražava pozitivne stavove o radu i volontiranju, a privatno prevladava drugačije mišljenje, težnja da se zaradi bez rada, makar se pri tomu kršili zakoni. Višak dosade, a manjak ambicija, neki nazivaju novim porokom mladih i u slobodnovremenskim aktivnostima. Kada se rad nedovoljno cijeni, onda to objašnjava (i) nezainteresiranost pojedinaca za volontiranje. Da bi se promijenili stavovi prema volontiranju, potrebno je raditi na promjeni odnosa prema radu. Ako se volontiranje instrumentalizira, smanjuje se mogućnost istinske afirmacije ljudskih ideala. Jedan od indeksa razvijenosti društva jest i preferiranje odgovornosti u radu, stvaralaštvu, radnom postignuću te formiranju prosocijalnih vještina koje se razvijaju volontiranjem. Volontiranje je značajan indikator u ispitivanju demokratičnosti društva, poticanju razvoja prosocijalnoga ponašanja i samoaktualiziranosti pojedinaca. U tomu se procesu razvijaju bitne determinante formiranja odgojnih vrijednosti rada. Kvalitetno korištenje slobodnovremenskih aktivnosti podrazumijeva, pri-

* Prof. dr. sc. Zlatko Miliša, Odjel za pedagogiju, Sveučilište u Zadru, Obala kralja Petra Krešimira IV. 2, 23000 Zadar, Hrvatska.

je svega i ispred svega, aktivno volontiranje. Nije prihvatljivo da civilni sektor promatramo kao pokretača volontiranja, jer se tako implicira krivi zaključak da se kroz obitelj, školu, Crkvu..., ne mogu (tako) kvalitetno izgrađivati partnerski odnosi, odgojne vrijednosti rada i empatičnost.

Ključne riječi: radne vrijednosti, slobodnovremenske aktivnosti, volontiranje.

Uvodne napomene

Glavna je hipoteza ovoga rada da iz odnosa mladih prema radu proizlazi i njihov odnos prema volontiranju. Volontiranje je jedan od najsnažnijih elemenata koji doprinose razvoju i formiranju prosocijalnoga ponašanja.¹ To je osnova koja omogućuje da se (i) kvalitetnim osmišljavanjem slobodnoga vremena razvijaju odgojne vrijednosti rada.

Kako u Hrvatskoj nemamo jasnu strategiju poticanja volontiranja, brojne aktivnosti s mladima temelje se na samoinicijativi i samostalnim organizacijskim oblicima (nevladinim organizacijama, neformalnim grupama...). »U vremenu u kojem živimo važno je da se pojave oni koji žele djelovati, mijenjati, unaprijediti, koji daju svoje vrijeme, znanje, vještine, emocije, potiču entuzijazam pomažući drugima i mijenjaju vedute zajednice u kojoj žive.«² Paradoks je da se danas okrećemo tzv. civilnom sektoru i tako *a priori* priznajemo da se kroz obitelj, školu, Crkvu..., ne mogu kvalitetno izgrađivati partnerski odnosi, odgojne vrijednosti rada, slobodnovremenske aktivnosti i volontiranje. Proizlazi da su volontiranje i civilni sektor u kvalitetnoj simbiozi te da nadilaze obveze institucija obitelji, škole i Crkve. Evo jednoga takvog, eksplicitnog stava: »Sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavina prava i demokratski višestranački sustav ne mogu se stvarno zajamčiti bez aktivnog zalaganja aktera civilnoga društva.«³

¹ A. PEKO i E. MUNJIZA, Utjecaj volontiranja na prosocijalno ponašanje u multietničkim zajednicama, u: *Pedagogijska istraživanja* (2007.) 1, str. 101.

² E. ŽITNIK, Đ. BARBARIĆ, D. MILINKOVIĆ, N. IVELJA, *Volontiranje, stavovi i praksa – rezultati istraživanja*, Split, Udruga Mi, Udruga Most, 2007., str. 7.

³ I. VIDAČAK, *Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva od 2006. do 2011. godine i Operativni plan provedbe*, Vlada RH, Ured za udruge, Zagreb, 2006., str. 13.

1. Volontiranje kao (zakonska) regulativa i stil života

Volontiranje je, prije svega, način i stil života, usko vezan uz vrijednosti koje čovjek preferira, prepoznatljive u prosocijalnom ponašanju. Iskustvo volontiranja iskustvo je učenja i stjecanja spoznaja o odgojnoj vrijednosti rada. Odgojnu vrijednost rada definiram kao onu vrijednost koja doprinosi samoostvarenju pojedinca i priznanju te samoostvarenosti od društvene sredine. Osim što je usko povezano s formiranjem čovjekovih vrijednosti, kod odgojne vrijednosti rada, jesu glavne karakteristike usredotočenost na zajedničko dobro i razvoj samoaktualizacije. Ono što je zajedničko odgojnoj vrijednosti rada i poticajnom volontiranju jest iskrenost u želji za pomaganjem, osjetljivost za probleme drugih, timski rad i volja u poštovanju individualnih razlika.

Organizacijski, *volontiranje* je neprofitna i neplaćena aktivnost kojom pojedinci doprinose dobrobiti zajednice ili cijeloga društva. Fenomen volontiranja u nas postoji već desetljećima, ali u svom današnjem obliku ono se prvenstveno tretira u okviru organizacija civilnoga društva postsocijalističke Hrvatske, pa ispada da ono postoji nepuna dva desetljeća. Ovakve hipoteze nisu znanstveno argumentirane, ali su sveprisutne (kod brojnih autora i/ili predstavnika »civilnoga sektora«).

Kroz sudjelovanje u volonterskim aktivnostima, koje doprinose poboljšanju života u zajednici, ljudi stvaraju osjećaj odgovornosti za zajednicu i osvjешćuju čitav niz vrijednosti – toleranciju, solidarnost, zajedništvo, interkulturalno razumijevanje, mir, ljubav, ravnopravnost rodova/spolova, vrijednosti nenasilne komunikacije, zaštite okoliša te osobnoga i društvenoga razvoja. Ove se vrijednosti promiču od najranijega školskog uzrasta, ali jednako tako i kroz obiteljski odgoj i brojne aktivnosti u i kroz Crkvu. Međutim, prema (kako smo već istaknuli) tzv. alternativnom, suvremenom ili »avangardnom« pristupu, volontiranje se »istrгло« iz institucija sustava u tzv. civilni sektor, kojemu pripada primat u razvoju svih ili većine prosocijalnih aktivnosti. »Volontiranje nudi alternativu ustaljenoj podjeli rada i ograničenoj definiciji osobe uobičajenoj u zapadnom industrijaliziranom društvu.«⁴ Prema istom autoru ispada da volontiranje po sebi nije uvjetovano vanjskim faktorima kao što su primanje plaće, stjecanje prestiža ili društvenog statusa ili primanje nagrada za rad, nego isključivo nutarnjim motivima i razlozima. Kao da nema niz primjera kada se svjetski moćnici ili osobe s estrade iz čista hira, avanturizma ili prestiža angažiraju u

⁴ H. BEGOVIĆ, *O volontiranju i volonterima/kama*, Volonterski centar, Zagreb, 2006., str. 7.

humanitarnom radu, uključujući i (prigodničarska) volontiranja. Nije prihvatljivo da se odgovornost pri volontiranju prihvaća na način da ga se smješta u tzv. »civilni sektor« kao tobožnje jamstvo demokratičnosti suvremenoga društva.

Zbog samoga koncepta volontiranja, kao djelatnosti koju ljudi obavljaju svojevolumeno i bez prisile, na takvoj razini »volontiranje doprinosi općoj demokratizaciji društva i osnažuje civilno društvo. Volonterske aktivnosti i djelatnosti unutar civilnog društva vrlo često nude nova rješenja za razvoj zajednice i mogu pridonijeti smanjenju nezaposlenosti s jedne strane, a s druge strane njeguju građanski aktivizam i odgovornost.«⁵

Kada se pitamo zašto su potrebni volonteri danas, nameće se odgovor da je volontiranje jedan od najsnažnijih elemenata koji doprinose razvoju i formiranju altruizma kao svjetonazora. Davanjem svojega slobodnog vremena, znanja, iskustava, entuzijazma i energije svi ljudi (neovisno o socioekonomskom statusu) doprinose razvoju odgojnih vrijednosti rada. Volontiranjem se promiče individualna i društvene odgovornosti, učenje toleranciji, timskom radu, introspekciji (otkrivanju unutarnje motivacije i stjecanje zadovoljstva samim sobom). To može biti pružanje pomoći u područjima pogođenima prirodnim katastrofama, izgradnja ratom uništenih područja, obnova i uređenje javnih prostora, rad na očuvanju prirodne, kulturne i povijesne baštine, pomoć u organizaciji kulturnih događaja i manifestacija, akcije čišćenja i rad na zaštiti okoliša, društveni rad s marginaliziranim skupinama, rad s djecom i osobama s posebnim potrebama, rad na promicanju ljudskih prava, pružanje pomoći starijim i nemoćnim osobama, siromašnima, invalidima, pružanje pomoći u školama, vrtićima, bolnicama, te drugim zdravstvenim i socijalnim ustanovama. Krajnji je cilj i svrha svake volonterske akcije doprinijeti općoj dobrobiti zajednice u kojoj se ta aktivnost odvija i učiniti vidljive i konkretne pozitivne pomake. Volontiranjem se smatraju samo one aktivnosti i djelatnosti koje se obavljaju slobodnom voljom i slobodnim izborom, kojima je krajnji cilj dobrobit zajednice, pomoć socijalno depriviranim pojedincima i skupinama te aktivnosti u kojoj se volonter ne iskorištava kao besplatna radna snaga (za stjecanje profita). Nažalost, vrlo su česte situacije iskorištavanja ljudi pod izlikom volontiranja. Dakle, volontiranjem se razvijaju prosocijalne vrijednosti koje omogućuje pojedincu da »djeluje u skladu s osobnim uvjerenjem o važnosti pomaganja drugima i brige za dobrobit drugih«⁶. Ono što je zajedničko dobrim volonterima jest iskrenost u želji za

⁵ Isto, str. 10.

⁶ Isto, str. 23.

pomaganjem, osjetljivost za probleme drugih, suradnja i volja u poštovanju individualnih razlika. Koje su zakonske regulative i propisi o volontiranju?

Povodom obilježavanja Međunarodne godine volontera, 2001. godine, Savjet za razvoj civilnoga društva Republike Hrvatske osnovao je Nacionalni odbor za razvoj i promicanje volonterstva. Taj je Odbor, između ostaloga, izradio Nacrta prijedloga Zakona o volontiranju. U to je vrijeme nositelj Zakona bilo Ministarstvo rada i socijalne skrbi. Promjenom vlasti 2004. godine i restrukturiranjem ministarstava, nadležnost nad razvojem volonterstva preuzima (novoosnovano) Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti te ono početkom 2005. godine nastavlja s inicijativom pravnoga reguliranja statusa volontera u Republici Hrvatskoj. Krajem 2005. godine, u okviru Ministarstva, osnovana je radna grupa koja je finalizirala Nacrt prijedloga Zakona, koji je u listopadu 2006. godine podnesen na raspravu hrvatskom Saboru. Njime se definiraju volonterski rad, volonter, organizator i korisnik volontiranja, volontiranje maloljetnika te volontiranje državljana RH u stranim zemljama, kao i volontiranje stranih volontera u RH. Također se uređuju i druga bitna pitanja vezana uz volontere i volontiranje kao što su: ugovorni odnosi između volontera i organizatora volontiranja, naknada troškova, način donošenja etičkoga kodeksa volontera i slično. I konačno, Zakon o volonterstvu donesen je 18. svibnja 2007. godine.

Drugi službeni dokument, vezan uz razvoj volonterstva, jest Nacionalni program djelovanja za mlade (NPDM), donesen 2003. godine. To je službeni dokument Republike Hrvatske kojim se utvrđuju osnovna načela državne politike prema mladima. U programu se ističu osnovni načini djelovanja mladih u izgradnji društva i razvoju zajednice: rad interesnih nevladinih organizacija, organizacija grupa mladih aktivnih u razvoju lokalne zajednice, volonterski rad mladih u socijalnim ustanovama, humanitarnim i nevladinim organizacijama⁷. U tomu se Dokumentu sugeriraju izrade gradskih i županijskih programa za mlade te formiranje centara za mlade u većim gradovima Hrvatske. Prema tomu Dokumentu implicira se zaključak da su slobodnovremenske aktivnosti prepuštene lokalnoj sredini te da su iste prioritet većih urbanih sredina. I u tom se dokumentu civilnom sektoru daje prevelika uloga u organizaciji programa za mlade, info centara. »Važno je da inicijativa za donošenje gradskog programa dolazi od udruga mladih i za mlade, te da se što veći broj mladih uključi sa svo-

⁷ A. DULČIĆ, *Nacionalni program djelovanja za mlade*, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Zagreb, 2003., str. 38.

jim idejama, željama i potrebama, ali za konačno donošenje takvog dokumenta bitna je politička volja i podrška lokalnih vlasti.«⁸ Operativni plan NPDM-a do danas nije izrađen pa tako formiranje centara za mlade nisu obveza jedinica lokalne samouprave, iako se zna da imamo nezadovoljavajuće, kako prostorne tako i slobodnovremenske aktivnosti mladih. Usprkos tomu i ovdje se uporno u nevladinu sektoru vidi najvažniji čimbenik kako bi se »osvijestilo i poticalo djelovanje za dobrobit zajednice i korisno služenje u svrhu pomaganja njezinim članovima.«⁹ Paradoksalno je da nevladin sektor preuzima inicijativu u otvaranju obrazovnih i drugih državnih institucija prema neprofitnim organizatorima slobodnoga vremena mladih. Škole se tek potiču na djelatnu suradnju s neprofitnim udrugama mladih (i za mlade) koje se bave organiziranim korištenjem slobodnoga vremena, posebice kulturom, zabavom, promicanjem zdrava načina života, kreativnim i volonterskim radom mladih, odgojem za civilno društvo, neformalnim oblicima obrazovanja, športom, rekreacijom i sličnim. Tako Dučić doslovno propagira: »Neprofitnim organizatorima, posebice udrugama i kvalificiranim pojedincima koji kreiraju programe prema mjeri i potrebama mladih, treba dati prednost u odnosu prema profitnim organizatorima.«¹⁰ Taj autor time implicira zaključak da »civilni sektor« ima *a priori* bolje dispozicije u radu s mladima ili za mlade, a što je potpuno neprihvatljivo. S druge strane, Dulčić opravdano upozorava na »nepovjerenje koje vlada u društvenom i političkom sustavu prema mladima, nepovjerenje mladih prema društvenim i političkim institucijama, te međusobno nepovjerenje i nedovoljna suradnja udruga mladih i političkih institucija«¹¹.

U priručniku za udruge¹² piše: »Škole i vladu okrivljuje se za propadanje civilnih vrijednosti, pojedinaca i obitelji, porast kriminala, nasilja, uzimanja droga. Istodobno se ovim institucijama nameće odgovornost da građanima pruže obrazovanje koje će im omogućiti da se nose sa suvremenim svijetom 21. stoljeća.« U tomu se procesu i diktira nova uloga medija kao »čimbenik u stvaranju otvorenog i pluralnog javnog prostora za politički dijalog u kojem različite skupine mogu izraziti svoje političke stavove, te putem interakcije utjecati na

⁸ E. ŽITNIK, Đ. BARBARIĆ, D. MILINKOVIĆ, N. IVELJA, *nav djelo*, str. 13.

⁹ A. DULČIĆ, *nav. djelo*, str. 65.

¹⁰ *Isto*, str. 66.

¹¹ *Isto*, str. 36.

¹² I. LAGINJA, L. PAVIĆ – ROGOŠIĆ, *NVO priručnik – kuharica za udruge*, ODRAZ – Održivi razvoj zajednice, Zagreb, 2002., str. 142.

oblikovanje javnoga mijenja, tj. posredno i na političke odluke. Način javnoga komuniciranja, koji promoviraju mediji, temeljen na argumentima i poštivanju različitih političkih pozicija, lišen diskriminacije i govora mržnje, znatno utječe na oblikovanje ukupne političke kulture.«¹³

2. Odnos prema radu i volontiranju

Proučavajući odnos prema radu u današnjoj Hrvatskoj, vidi se da on ne proizlazi samo iz trenutnih društvenih okolnosti, već se za njegovu interpretaciju mora najprije sagledati korijene u hrvatskoj prošlosti, naslijede iz socijalizma. Iz jedne takve precizne analize dobila se trihotomna klasifikacija vrijednosnih orijentacija prema radu: »utilitaristička«, »samoaktualizirajuća« i »socijalna«¹⁴. Niz čimbenika određuje danas odnos mladih prema radu: porast broja znanstvenih otkrića i tehničkih inovacija, nagli razvoj tehnologije, usavršavanje i povećanje proizvodnje, potrošnje i profita, informatizacija, a sve veću ulogu preuzimaju i mediji...

U *ex Jugoslaviji* individualni je interes u radu uvijek bio podređen društvenom, kolektivnom interesu. Dogmatski se tumačilo da su društvenost, kolektivizam i altruizam svojstva ljudske prirode, čime se i opravdavala svaka vrsta žrtve pojedinca za opći interes. Takva, egalitaristička koncepcija rada i odgoja, s vremenom se pokazala kao velika zabluda: nemoguće je idejom o zajedničkom vlasništvu učiniti rad jednako privlačnim svim pripadnicima društva i tako dobiti jednako zalaganje, entuzijizam. Nemoguće je *a priori* govoriti o odgojnoj vrijednosti svakog rada, a tako je bilo u pedagoškoj literaturi *ex Jugoslavije*. Socijalizam je gušio individualne slobode i mogućnosti da pojedinac slijedi svoj vlastiti interes, a time i mogućnost da se maksimalno izrazi putem rada i bude nagrađen proporcionalno svom zalaganju.

Pri analizama položaja mladih u područjima rada i obrazovanja, istraživači su se susretali s »dva važna fenomenološka aspekta, kada je u pitanju mladež: zazor od radnih obveza i apsentizam.«¹⁵ Činjenica je da je bez pouzdanih rezultata istraživanja o vrijednosnim orijentacijama prema radu nemoguće operacionalizirati ciljeve odgojne vrijednosti rada.¹⁶

¹³I. VIDAČAK, *nav. djelo*, str. 17.

¹⁴Z. MILIŠA, *Odgojne vrijednosti rada*, Književni krug, Split, 1999., str. 116.

¹⁵*Isto*, str. 71.

¹⁶*Isto*, str. 95.

B. Šverko je sa suradnicima, u jednom od svojih istraživanja, uz neznatne modifikacije, ovako klasificirao i definirao 16 ispitivanih intrinzičnih i ekstrinzičnih radnih vrijednosti (koje detaljno opisuju odnos prema radu).

Intrinzične radne vrijednosti:

1. realizacija sposobnosti (mogućnost da sposobnosti i sklonosti dođu do punog izražaja u radu);
2. stvaralaštvo (intenzivnost i domišljatost u kreiranju novih stvari i ideja);
3. samostalnost (samoinicijativno donošenje odluka);
4. postignuće (vidljivi rezultati radnih napora);
5. socijalna integracija (rad s ljudima, a ne sa stvarima);
6. altruizam (pomaganje drugim ljudima);
7. doprinos zajednici (vidan doprinos razvoju društva);
8. autoritet (djelovanje na mišljenja i ponašanje drugih).

Ekstrinzične radne vrijednosti:

1. napredovanje (socijalna prohodnost – brzo napredovanje u radu);
2. socijalni status (uvažavanje i ugled u društvu);
3. socijalna sigurnost (lako i brzo nalaženje zaposlenja);
4. materijalna kompenzacija (dobra zarada od koje se može dobro živjeti);
5. materijalne beneficije (laka mogućnost dobivanja stana, putovanja i druge povlastice);
6. radno vrijeme (povoljno radno vrijeme koje ne ometa realizaciju interesa u slobodnom vremenu);
7. radna okolina (dobri uvjeti rada);
8. nenaporan posao (rad koji nije pretjerano naporan).¹⁷

Radne vrijednosti ispituju ciljeve koje pojedinac pokušava ostvariti svojim radom. S višim stupnjem složenosti organizacije rada, boljim uvjetima i većom poželjnošću pojedinih profesija raste zadovoljstvo poslom, pa se intrinzične radne vrijednosti tih kategorija zaposlenih nalaze na samom vrhu prihvaćanja radnih vrijednosti.¹⁸ Tim se istraživanjima potvrđuju teorijske, osnovne teze F.

¹⁷ Izvori: B. ŠVERKO i sur. 1980., 16, 117 i Z. MILIŠA, *nav. djelo*, str. 104.

¹⁸ Z. MILIŠA, *nav. djelo*, str. 110.

Herzberga gdje su »intrinzične radne vrijednosti glavni izvor unutrašnjega zadovoljstva poslom, karakterističnog za zaposlene u neprivrednim djelatnostima s višom razinom završenoga obrazovanja te s kraćim radnim stažom i ekstrinzičnih radnih vrijednosti koje najviše preferiraju zaposleni s nižim stupnjem (završenog) obrazovanja, tj. s malom mogućnošću autokracije u radu. »Prema tomu, samoaktulizirajuća orijentacija prema radu bila je i ostala posebnost za one koji su udaljeniji od procesa neposredne materijalne proizvodnje. Zato i nije čudo što se populacijski segment studenata, odnosno visokoobrazovanih mladih ljudi, po svom doživljaju smisla rada uvelike razlikuju od svih kategorija mladih«.¹⁹

Jedno međunarodno istraživanje pokazuje mogućnost pedagoškoga generaliziranja rezultata odnosa prema radu s obzirom na obrazovanost roditelja ispitanika. Rezultati tog istraživanja²⁰ pokazali su da adolescenti iz sedam zemalja, čiji roditelji imaju višu razinu obrazovanja, preferiraju takav rad koji im omogućuje veću samostalnost, intelektualnu stimulaciju i altruizam. Vrijednost altruizma u uskoj je poveznici s volontiranjem. Druga grupa ispitanika, čiji roditelji imaju niže kvalifikacije, pripisuju veću važnost ekstrinzičnim radnim vrijednostima, »jer im socijalna sigurnost nije omogućena u tolikoj mjeri kao njihovim vršnjacima koji žive u stimulatívnoj i ugodnoj sredini«²¹.

Budući da se odluka na volontiranje donosi isključivo vlastitom željom, te da u tom djelovanju prevladavaju intrinzične vrijednosti i odnos prema radu, odnosno obrazovanju, razvija se s obzirom na to je li to osobna želja ili nam je nametnuta. »Svako prisilno usmjeravanje za određeni tip škole učvršćuje, i tijekom obrazovanja, predodžbu mladih ljudi o radu kao nuždi, prisili, uz istovremeno visoko preferiranje ekstrinzičnih radnih vrijednosti.«²²

Sva relevantna istraživanja odnosa prema radu pokazuju da »školska i studentska mladež pokazuje veći stupanj poželjnosti za intrinzičnim vrijednostima koje obilježavaju samoaktulizirajuću orijentaciju prema radu.«²³

Socijalna vrijednosna orijentacija prema radu, odnosno »socijalna interakcija, altruizam i doprinos zajednici, trebala bi značiti da pojedinac radom

¹⁹ *Isto*, str. 111.

²⁰ *Isto*, str. 111.

²¹ *Isto*, str. 111.

²² *Isto*, str. 112.

²³ *Isto*, str. 117.

osjeća realizaciju svojih potencijala, stavljajući se u ulogu posrednika »da je moje Ja nadopuna kolektivnom Mi»²⁴. Odnos prema radu mladih razlikuje se kod školske i zaposlene mladeži, ali ima i zajedničkih točaka. To potvrđuje istraživanje »Odnos prema radu zaposlene i srednjoškolske mladeži«²⁵. »Učenici više vrijednuju intrinzične vrijednosti – realizacija sposobnosti, postignuće i doprinos zajednici, dok zaposleni veći stupanj važnosti pridaju ekstrinzičnoj radnoj vrijednosti – nenaporan posao.«²⁶ Uzrok toj razlici jest u tomu što učenici nemaju radno iskustvo, jer ih još uvijek ih uzdržavaju roditelji, pa nisu još izgradili jasnu sliku o procesu rada. Isto istraživanje pokazuje nam što je najvažnije i školskoj i zaposlenoj mladeži, a to su »materijalna kompenzacija« i »uvjeti rada« (ekstrinzične radne vrijednosti) koje su mladima na vrhu liste prihvaćenosti.

Odnos prema radu aktualizira dihotomni karakter rada i odnos prema volontiranju s implicitnim i eksplicitnim (radnim) vrijednostima. Kod interpretacije jednoga i drugoga analiziranog pitanja tek *a posteriori* možemo donositi zaključke o odgojnoj vrijednosti rada i karakteru samoga volontiranja. Volontiranje je specifično po tomu što najčešće nije uvjetovano ekstrinzičnim motivima. No, (kako smo gore ustvrdili) to je samo pretpostavka, jer nemali broj svjetskih bogataša pomaže ugroženima, ne iz unutrašnje pobude. Tako i sam tzv. civilni sektor ponekad je instrumentaliziran i, nažalost, često dekoracija za demokraciju. Naime, neke udruge »civilnoga sektora« ne žele involvirati stručnjake ni volontere u rad s ovisnicima u terapijskim zajednicama, druge izbjegavaju davati svoja izvješća općinskim, gradskim ili županijskim vlastima, koje ih financiraju, a istovremeno osjećaju se p(r)ozvanima da kritiziraju tu istu vlast. Druge udruge bave se pravima žena, a zanemaruju dječja prava. Primjera u izobilju.

O današnjemu stanju volonterstva u Republici Hrvatskoj govori istraživanje koje je 2005. godine provela Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva, na uzorku od 1000 slučajno odabranih ispitanika starijih od 15 godina. Temeljem tih podataka Begović apostrofira podatak da na »području cijele Hrvatske tek 5% populacije volontira, a narednih 5% razmišlja o volontiranju i da više od polovice anketiranih uopće ne razmišlja o volontiranju«²⁷. Javno se rad i

²⁴ Isto, str. 119.

²⁵ Z. MILIŠA, *Odnos prema radu srednjoškolske i zaposlene mladeži*, Filozofski fakultet, Zadar, 1991.

²⁶ Isto, str. 66.

²⁷ H. BEGOVIĆ, *Volonterski centar Zagreb 1996.-2006. / Prvih deset godina*, Volonterski centar, Zagreb, (2007.) 1.

volontiranje veličaju, a privatno izbjegava(ju). Iako većina potiče ili podržava volontiranje, svega 5% ljudi volontira.

U knjizi Jasminke Ledić »Zašto (ne) volontiramo« (2007.) prikazani su rezultati istraživanja volonterstva na području triju županija (Osječko-baranjska, Primorsko-goranska, Splitsko-dalmatinska) i grada Zagreba, na uzorku od 2000 ispitanika. Istraživanje se provodilo tijekom 2006. godine. Analiza općih stavova o volontiranju pokazuje da ispitanici imaju pozitivne opće stavove o volontiranju. Analiza rezultata s obzirom na obilježja (dob, spol...) pokazuje niz razlika u stavovima različitih kategorija ispitanika koji se mogu sažeti ovako:

- stavovi o volontiranju splitskih ispitanika statistički su značajno pozitivniji od stavova ispitanika iz ostalih centara;
- žene imaju statistički značajno pozitivnije stavove o volontiranju od muškaraca;
- dob je manje utjecajno obilježje od mjesta boravka, uz napomenu da u više tvrdnji mlađi ispitanici imaju negativnije stavove o volontiranju od starijih;
- kod radnoga statusa ne postoje konzistentna odstupanja koja se odnose na jednu kategoriju ispitanika, ali niske procjene srednjoškolaca pokazuju da posebnu pažnju treba posvetiti mlađoj populaciji;
- analiza s aspekta stručne spreme pokazuje da obrazovanje stanovništvo ima pozitivnije stavove o volontiranju od slabije obrazovanoga;
- materijalni status ispitanika najslabije je povezan sa stavovima o volontiranju;
- članstvo u udrugama povezano je s (pozitivnim) stavovima o volontiranju;
- ispitanici iz 2006. godine imaju značajno pozitivnije stavove od onih iz 2001. godine, što je znakovit rezultat koji može ukazivati na uspješnost promocije volonterstva u Hrvatskoj, zaključuje autorica Ledić.²⁸

Analizirajući učestalost volontiranja konstatira da se ispitanici iz različitih centara međusobno ne razlikuju prema učestalosti volontiranja. Nema statistički značajnih razlika u učestalosti volontiranja ni s obzirom na spol ispitanika. Pokazuje se da mlađi ispitanici (dobna skupina do 20 godina) volon-

²⁸J. LEDIĆ, *Zašto (ne) volontiramo? – Stavovi javnosti o volonterstvu*, AED, Zagreb, 2007.

tiraju rjeđe, a stariji češće. Nema značajnih razlika u učestalosti volontiranja s obzirom na radni status ispitanika, ali se pokazuje da ispitanici s visokom stručnom spremom volontiraju češće od ostalih. Materijalni status kontinuirano se pokazuje kao obilježje slabo povezano s volontiranjem, za razliku od članstva u udrugama koje se i kod učestalosti volontiranja pojavljuje kao diskriminirajuće obilježje: članovi udruga volontiraju učestalije od osoba koje nisu članovi udruga. Analizirajući neke aspekte volonterskoga iskustva i motivacije za volontiranje zaključuje da procjene tvrdnji ukazuju na to da volonteri naglašavaju osobno zadovoljstvo koje osjećaju pri volontiranju. Spol ispitanika ne pokazuje se diskriminirajućim obilježjem, dok se kod povezanosti dobi i volonterskoga iskustva/motiva za volontiranje pokazuju nešto više procjene starijih ispitanika. Ovo se potvrđuje i kod analize utjecaja radnoga statusa, pri čemu umirovljenici daju statistički značajno više procjene. Stručna sprema ispitanika nije značajnije povezana s ocjenom volonterskog iskustva, a kod ispitanika različitog materijalnog statusa nema statistički značajnih razlika.

U istraživanju A. Peko i E. Munjize sudjelovalo je 453 ispitanika u Osijeku. Eksperimentalna skupina činila je 360 ispitanika koji su bili pripadnici multietničkih zajednica u kojima su tijekom tri godine radili osposobljeni volonteri.²⁹ Rezultati su pokazali da je (ta) eksperimentalna skupina pokazala veću socijalnu osjetljivost na probleme nacionalnih manjina te da volonteri djeluju na prosocijalno ponašanje u multietničkim zajednicama.³⁰

Odnos prema volontiranju u Hrvatskoj jest, poput odnosa prema radu, dvostrukoga karaktera, a što je posljedica dualizma vrijednosti (na eksplicitne i implicitne). Javno, većina izražava pozitivne stavove, kako o radu, tako i o volontiranju, a privatno prevladava drugačije mišljenje, težnja da se zaradi bez rada, makar se pri tomu kršili zakoni. I u jednom i u drugom slučaju rad se nedovoljno cijeni, što objašnjava (i) nezainteresiranost pojedinaca za volontiranje. Da bi se promijenili stavovi prema volontiranju, potrebno je raditi na promjeni stavova i odnosa prema radu, podučavati mlade (vlastitim primjerom) da su upornost, štedljivost, pomaganje drugima, materijalna neovisnost, kritičnost, samokritičnost i odgovornost najvažniji elementi odgojne vrijednosti rada. Volontiranje je ne samo način kvalitetnoga provođenja slobodnoga vremena, već i prevencija ovisnosti.

²⁹ A. PEKO – E. MUNJIZA, *nav. djelo*, str. 102.

³⁰ *Isto*, str. 113.

3. Slobodno vrijeme mladih

Višak dosade, a manjak ambicija neki nazivaju novim porokom mladih. Činjenica je da imamo neorganiziran i neobvezatan način kreiranja slobodno-vremenskih aktivnosti mladih. Organizirana skrb o slobodnom vremenu mladih u većini sredina ostaje na razini nevladinih organizacija i rijetkih aktivnosti entuzijasta na poticaj tijela lokalne i područne samouprave.

Analiza načina provođenja slobodnoga vremena i deklariranih interesa pruža uvid u jedan vrlo važan segment svakodnevnoga života mladih, te njihove preokupacije i obrasce ponašanja. Mladi su, što pokazuju rezultati istraživanja, u svom slobodnom vremenu najviše zaokupljeni druženjima, izlascima i medijima. Dokoličarenje postaje sve popularniji trend opuštanja mlade generacije. To se podudara s istraživanjem dr. Vlaste Ilišin, koje je provela na uzorku od 1000 tinejdžera³¹, a koje pokazuje da je dokolica djece dominantno impregnirana sadržajima masovne kulture jer su djeca najviše pored malih ekrana u slobodnom vremenu³².

Prema njemačkom autoru T. Bernhardu, čovjek današnjice boji se samostalno kreirati svoje slobodno vrijeme jer je »izmanipuliran u svom radnom vremenu i zbog toga se gubi u slobodnom vremenu, nema svoj izbor...«³³.

3.1. Pregled istraživanja slobodnoga vremena mladih u Zadru

U ispitivanju provedenom u prosincu 2003. godine, na uzorku od 319 učenika i studenata Sveučilišta u Zadru, dobili smo podatak da mladi smatraju obvezom društvene zajednice osiguravanje uvjeta za kreativnim izražavanjem potencijala svoga naraštaja.³⁴ U tom istraživanju (Miliša i suradnici, »Zašto Zadru treba centar za mlade«) kao najučestalije korištenje slobodnog vremena navedeni su impregnirani sadržajima s glazbom, medijima, druženjem s prijateljima i dokoličarenjem. Većina srednjoškolaca i studenata u tom istraživanju u slobodnom je vremenu usmjerena na druženje i zabavu, a odmah poslije njega na dokoličarenje. Nažalost, najmanje su učestale aktivnosti vezane uz usmjerenost na kulturno-umjetničke sadržaje. Iz ovoga je vidljivo da upravo

³¹ V. ILIŠIN, A. BOBINAC – MARINOVIĆ, F. RADIN, *Djeca i mediji*, Zagreb, 2001.

³² *Isto*, str. 151.

³³ T. BERNHARD, *Der Keller*, DTV- B.R.D., Berlin, 2002., str. 76.

³⁴ Z. MILIŠA i suradnici, *Zašto Zadru treba Centar za mlade*, Gradska knjižnica, Zadar, 2004.

ono što možemo smatrati nekom vrstom »negativne« orijentacije u korištenju slobodnoga vremena, najdominantnije je zastupljeno kod mlade generacije. Upravo ovakve aktivnosti nerijetko su (po)vezane uz početke delikventnoga, ovisničkoga ponašanja, uz psihološke probleme (depresivnost, anksioznost...) i socijalizacijske probleme (neprilagođenost, izoliranost, alijenacija...). Kakve su implikacije nepostojanja slobodnovremenskih aktivnosti na uzrastu osnovaca, navodimo u drugom istraživanju u Zadru.

U istraživanju školske 2004./05. godine sudjelovalo je 204 učenika (96 dječaka i 108 djevojčica) Osnovne škole »Petar Preradović« u Zadru.³⁵ Ispitivanjem su obuhvaćeni svi učenici sedmih i osmih razreda u dobnom rasponu od 12 do 14 godina. Na osnovi otvorenoga (tipa) pitanja o važnosti izvanškolskih aktivnosti utvrđeno je da je za 70% učenika organizacija slobodnoga vremena vrlo važna. Mladi (i ovdje) pokazuju interes za provođenje slobodnoga vremena koje će biti ispunjeno njima prihvatljivim sadržajem. Kao sadržaj poželjnih aktivnosti navode se športske aktivnosti, pohađanje vjeronauka, različite vrste plesa, strani jezici, zabava na računalima (internet i kompjutorske igre). Ispitujući određene indikatore krize identiteta mladih (na tom uzorku) utvrđeno je da učenici, koji imaju lošiju sliku o sebi, veće potrebe pokazuju za organiziranim izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima. Odatle možemo izvesti i pedagošku po@uku: nastava, kombinirana s izvannastavnim sadržajima, potencijalno omogućuje rasterećenje, pa bi rezultirala manjim otporom (te skupine mladih) prema nastavnom procesu. Ove rezultate uspoređujemo s istraživanjem Elke Zeijl pod nazivom »*Slike slobodnog vremena adolescenata*«³⁶ gdje se daje komparativna analiza značenja slobodnih aktivnosti u Nizozemskoj i SAD-u i donose negativne implikacije neorganiziranoga slobodnog vremena, u odnosu na organizirane aktivnosti u školi i izvan škole³⁷. To ispitivanje, provedeno u Nizozemskoj na uzorku osnovaca (N=927) sugerira potreba za osnaženjem odgojnih vrijednosti u svim izvanškolskim aktivnostima. Ovo su temelja pitanja i zahtjevi za budućnost »društva znanja« i razvijanja »intrinzične motivacije«.³⁸

I u istraživanju o društvenom položaju, problemima i potrebama mladih grada Zadra, a koje je provedeno u svibnju i lipnju 2006. godine, sudjelovalo je

³⁵ M. KLARIN, Z. MILIŠA, J. VRKIĆ-DIMIĆ, *Izvanškolske potrebe mladih grada Zadra*, Znanstvena knjižnica, Zadar, 2006.

³⁶ E. ZEIJL, Young Adolescents Leisure Patterns, *Society and Leisure* 24 (2001.) 2, str. 374.-402.

³⁷ *Isto*, str. 380.-382.

³⁸ *Isto*, str. 394., 395.

1000 ispitanika prosječne dobi od 21 godinu, a obuhvaćene su kategorije mladih: učenici srednjih škola, studenti, zaposleni i nezaposleni. Navodimo neke zanimljive dijelove iz toga istraživanja³⁹. Kada je riječ o kvaliteti i kvantiteti slobodnoga vremena mladih ljudi, pokazalo se da ukupno 66% mladih u Zadru nije zadovoljno načinom provođenja slobodnoga vremena. Jedan dio (23%) smatra da u njihovoj blizini nema adekvatnih mjesta za provođenje slobodnoga vremena, a podjednak broj mladih smatra da nema dovoljno slobodnoga vremena ili da nemaju dovoljno novca za kvalitetnije provođenje slobodnoga vremena. Ovi podatci slažu se s nalazima koje je dobila autorica Vrkić-Dimić (2005.), na uzorku od 415 studenata Sveučilišta u Zadru⁴⁰. Došla je do vrlo sličnih podataka kao i kod ranijih istraživanja. Naime, najčešće aktivnosti studenata u slobodnom vremenu jesu druženje s prijateljima, potom slijede praćenje TV i radio programa te slušanje glazbe. Ona je ispitivala stvarne i željene aktivnosti u slobodnom vremenu. Razlozi zbog čega studenti (navode) da nisu aktivniji u nastojanju da poboljšaju kvalitetu načina provođenja slobodnog vremena jesu materijalni razlozi, zatim nedostatak slobodnoga vremena te nedostatak samopouzdanja. Ovaj čimbenik pokazao se iznimno važnim za analize provođenja izvannastavnih aktivnosti (napomenuto u istraživanju »Miliša i suradnici«, 2004.) te socijalne interakcije među vršnjacima (u istraživanju dr. Mire Klarin⁴¹).

Vratimo se navedenom istraživanju ne reprezentativnom uzorku mladih u Zadru (N=1000). Rezultati su pokazali da mladi ljudi svoje slobodno vrijeme najviše »troše« u kafićima, te provode u pasivnim oblicima zabave, kao što je gledanje TV-a, slušanje radija i čitanje novina. Tu je opet vidljiva golema uloga medija koja korespondira s dokoličarenjem ili kreiranjem slobodnoga vremena mladih. Najmanje su zastupljeni kulturni i društveno angažirani sadržaji. Zanimljiva je činjenica da na pitanje gdje sebe vide u željenim aktivnostima slobodnoga vremena, opet na prvo mjesto stavljaju kafiće. Mnogi drugi autori dobili su slične rezultate, te istaknuli činjenicu da mladi nekvalitetno provode svoje slobodno vrijeme. Mlinarević, u istomu članku, dolazi do podataka da su mladi i u Slavoniji (kao i sve skupine mladih u Zadru) najčešće okrenuti druženju s prijateljima, dokoličarenju, odnosno zabavi.⁴² Kao što je rečeno, nazastupljeni-

³⁹ V. MLINAREVIĆ, Z. MILIŠA, i A. PROROKOVIĆ, Slobodno vrijeme mladih u procesima modernizacije - usporedba slavonskih gradova i Zadra, *Pedagogijska istraživanja* (2007.) 1, str. 81.

⁴⁰ M. KLARIN, Z. MILIŠA, J. VRKIĆ-DIMIĆ, *nav. djelo*, str. 86.

⁴¹ *Isto*.

⁴² V. MLINAREVIĆ, Z. MILIŠA, i A. PROROKOVIĆ, *nav. djelo*, str. 92.

ja je orijentacija na dokoličarenje (gledanje televizijskih programa, *surfanje* po internetu, slušanje radija, čitanje revija, časopisa, novina..., sve do izležavanja ili lutanja po gradu, trgovačkim centrima i sl.) pa orijentacija na zabavu (odlazak na koncerte, izlazak u disko klubove, odlazak na kućne zabave...), obiteljska orijentacija (odlazak u crkvu, sudjelovanje u tradicijskim igrama, tj. obiteljskim igrama i briga o kućnim ljubimcima), orijentacija na sport (aktivno, rekreativno bavljenje sportom, odlazak na sportske priredbe) i kulturna orijentacija (odlazak u teatar, posjećivanje izložbi, čitanje knjiga, posjećivanje tečajeva...).

Slobodni izbor, umjesto da je okrenut osobnosti svakoga pojedinca, njegovim navikama, interesima..., često se u izvanškolskim aktivnostima mladih sputava ili se stihijski događa, tj. neselektivno odabire voljom drugih.⁴³ Spomenuti rezultati istraživanja ukazuju na potrebu postojanja veće društvene ponude organiziranih aktivnosti, odnosno izražene potrebe mladih za izvanškolskim angažmanom. Rezultati istraživanja u Zadru pokazali su da mladi (starijeg uzrasta) i dalje preferiraju najviše izlaske u kafiće. To je očigledno segment slobodnog vremena koje mladi ne bi željeli mijenjati i može se interpretirati kao naviknuti model ponašanja, jer im se desetljećima ne nudi ništa njima zanimljivo i/ili nisu sami bili u mogućnosti odlučivanja. Premda je ovo krajnje zabrinjavajući podatak, ipak ovakvi su rezultati i sasvim očekivani, budući da su kafići i dalje primarno, a ponekad i jedino mjesto, gdje mladi pokušavaju ostvariti svoje potrebe za društvenim životom i upoznavanjem općenito. Također su izrazili i svoju potrebu za češćim odlaženjem na koncerte, jer dio njih sigurno nema materijalne mogućnosti za posjete koncertima izvan mjesta boravka, a prisutna je i činjenica o nedostatku koncertnih priredbi u Zadru (misli se prvenstveno na trendovsku glazbu koju mladi preferiraju). Mladi bi, također, češće išli na izlete i boravili u prirodi te se bavili hobijima i odlazili u kino. Među različitim aktivnostima mladih u Zadru na prvom su mjestu izlasci u kafiće, na drugomu gledanje televizije, a zatim slušanje radija i čitanje novina. To je još jedan argument kako mediji sve više utječu na kreiranje slobodnoga vremena mladih.

4. Rezultati istraživanja na uzorku osnovnoškolaca – svibanj 2008. godine

Anketiranje je provedeno u svibnju 2008. godine. Uzorak je formiran kombinacijom kvotnog i slučajnog zbora; kvotni uzorak s obzirom na razred,

⁴³ V. PREVIŠIĆ, *Izvanastavne aktivnosti i stvaralaštvo*, Školske novine, Zagreb, 1987.

slučajni odabir unutar kvote. Iz uzoraka učenika iz triju osnovnih škola u Zadru, u svakoj školi izabrana su po dva sedma i osma razredna odjeljenja. U tri škole s dvanaest razrednih odjeljenja obuhvaćeno je 227 ispitanih učenica/ka. Ovo istraživanje još nije publicirano, a realizirao sam ga s apsoluticom Odjela za pedagogiju Višnjom Milačić, sa Sveučilišta u Zadru. Na pitanje koliko u prosjeku provode vremena gledajući televizijske programe, zabrinjava postotak da više od pet sati gleda čak 12 posto učenica/ka, a dodatnih 18,8% od 3 do 5 sati.

<i>Koliko vremena, u prosjeku, provedete gledajući TV?</i>		
Vrijeme	Broj ispitanika	Postotak
≥ 1 sat	35	12,7
1-2 sata	68	24,6
2-3 sata	88	31,9
3-5 sati	52	18,8
≤ 5 sati	33	12,0

Dobiveni rezultati pokazuju da učenici u najvećem postotku (40,5%) gledaju televiziju 2-3 sata dnevno, dok učenice u najveće postotku (25,5%) gledaju televiziju 3-5 sati dnevno. Na pitanje koje programe najviše gledaju, ovim redoslijedom su: sportski sadržaji, serije, zabavni sadržaji, igrani filmovi i tek (4,7%) posto izjavljuje da najčešće gleda obrazovne, što nije ni čudo jer istih ima najmanje. Televizor u sobi ima (53,8%) ispitanika, (39,7%) ih je izjavilo da sami gledaju, (32,5%) s bratom ili sestrom, pa tek onda s roditeljima i najmanje s prijateljima.

Samo 4% naših ispitanika izjavilo je da nema mobitel. Na pitanje o dužini korištenja mobitela, opet imamo krajnje zabrinjavajuće podatke.

<i>Koliko minuta dnevno provodiš koristeći mobitel</i>		
Vrijeme	Broj ispitanika	Postotak
>30 min	84	31,0
do 30 min	56	20,7
31 – 60 min	40	14,8
61 – 90 min	24	8,8
<90 min	67	24,7

Čak jedna četvrtina ispitanih učenika više od 90 minuta dnevno koristi mobitel. Samo pet posto ispitanika u ovom istraživanju izjavilo je da nema svoje računalo. Slijede doista zabrinjavajući podatci koliko učenika/ca koriste dnevno internet.

<i>Koliko minuta dnevno provodiš koristeći mobitel</i>		
Vrijeme	Broj ispitanika	Postotak
≥ 1 sat	99	36,8
1-2 sata	61	22,7
2-3 sata	57	21,2
3-5 sati	23	8,5
≤ 5 sati	29	10,8

Kako smo ranije ustvrdili, gotovo jedanaest posto učenika sjedi dnevno više od pet sati ispred računala, koristeći internet, 25% ih je više od sat i trideset minuta uz mobitel, a 12% ih sjedi više od pet sati ispred televizora. To se nika-ko drugačije ne može nazvati nego ovisnošću o medijima, koji sve više imaju, osim zabavnoga i manipulirajuće sadržaje. To je iznimno važan argument u prilog tezi da nam trebaju stručnjaci iz oblasti medijske pedagogije. Nažalost, tek neki nastavnički fakulteti imaju taj kolegij.

Ohrabrujući je podatak da naši ispitanici govore kako slobodno vrijeme najviše provode u druženju s prijateljima. No o kakvim sadržajima se radi, nemamo povratne informacije. Na pitanje bez čega ne mogu, na prvom mjestu je mobitel (30,7%), zatim televizor (18%) i Internet (13,3%). Na pitanje mogu li se suzdržati od televizije, interneta i mobitela, potvrdno je odgovorilo 50% ispitanika.

Umjesto zaključka

Odnos prema volontiranju i radu dihotomnoga je karaktera, a što je posljedica dualizma vrijednosti na eksplicitne i implicitne. Ovo je važna spoznaja koja je od presudne važnosti u pedagojskim analizama vrijednosti rada i odgoja. Znanstvene analize odnosa prema radu otkrivaju višeslojne odnose s radnim vrijednostima, intrinzičnima i ekstrinzičnima. Autor je došao do ovih spoznaja brojnim vlastitim istraživanjima kao i relevantnim psiholojskim i sociolojskim istraživanjima kod nas i u svijetu.

Glavna hipoteza ovog rada jest: da bi se promijenili stavovi prema volontiranju, potrebno je raditi na promjeni stavova i odnosa prema radu. Ono što je zajedničko odgojnoj vrijednosti rada i poticajnom volontiranju iskrenost je u želji za pomaganjem, osjetljivost za probleme drugih, timski rad i volja u poštovanju individualnih razlika. Jedan je od pokazatelja razvijenosti društva i preferiranje odgovornosti u radu, stvaralaštvu, radnom postignuću te obuhvaćenosti razvoja prosocijalnih vještina. Da bi se volontiranje uspješnije i primjerenije provodilo potrebno je imati kvalitetne programe u slobodnom vremenu. U tomu se procesu razvijaju bitne determinante formiranja odgojnih vrijednosti rada kroz institucije obitelji, škole i Crkve te tzv. civilnoga sektora. Kvalitetno korištenje slobodnovremenskih aktivnosti podrazumijeva prije svega aktivno volontiranje. Različita istraživanja potvrđuju spremnost građana na dobrovoljni rad, uz preduvjet postojanja adekvatne razine infrastrukture i vjerodostojnih inicijativa i organizacija od povjerenja.

Civilno društvo nije jamac za kvalitetno volontiranje. Volontiranje je, prije svega, način i stil života, usko vezan uz vrijednosti koje čovjek preferira i uz prosocijalno ponašanje. Prema podacima iz registra udruga Republike Hrvatske, od 27. rujna 2006. godine, u Republici Hrvatskoj registrirano su 30.392 udruge i 124 međunarodne udruge ili organizacije. Koliko njih se bavi volontiranjem? Gotovo minoran broj. Ako je tomu tako, odakle nam pravo istomu nevladinom sektoru davati tolike atribute u razvoju civilnog društva!?

U prikazu rezultata istraživanja mladi gotovo u potpunosti podržavaju ideju o izvanškolskim aktivnostima kroz osnivanje centra i/ili klubova za mlade te su svjesni nesadržajnog provođenja vlastitoga slobodnog vremena. Analizirajući neke važne iskazane potrebe, probleme i interese mladih smatramo da bi takvi centri značajno unaprijedili i olakšali usmjeravanje mladih k željenim načinima provođenja slobodnoga vremena. Također, takva izvanškolska organizacija utjecala bi da se mladi bolje uključe u društvenu zajednicu, ali isto tako bi se pružila pomoć u rješavanju problema svakodnevnice (na profesionalnom, socijalnom, psihološkom i pedagoškom planu). Tijekom posljednjih dvaju desetljeća, u većini zemalja Zapadne Europe, nastajale su i razvijale su se specifične inicijative, poznate pod nazivima »informativni centri za mlade«, «savjetodavne agencije mladih«, «službe za mlade« i slično. Ovi programi i strukture formirale su se najčešće na osnovi lokalne inicijative ili na poticaj državnih tijela. Međutim, u Hrvatskoj nemamo takvih centara, a sama inicijativa za izradom gradskih i županijskih programa djelovanja za mlade prepuštena je

tomu istom civilnom sektoru. To je nedopustivo. U radu iznosim argumente u prilog ovom zaključku.

Model koji se pokazao uspješnim već više od 50 godina francuski je model MJC, *Maison des jeunes et de la culture* (Kuća za mladež i kulturu). Brojne udruge, športski klubovi i sekcije nisu, primjerice u Francuskoj, umanjile potrebu za stvaranjem kuće za mlade pa danas u cijeloj Francuskoj postoji više od 600 takvih kuća. Glavni razlog formiranja takvih centara leži u činjenici da kućni i školski odgoj, s jedne i mediji s druge strane, nisu pokazali dovoljnu efikasnost u osmišljavanju slobodnoga vremena i u otporu utjecajima ulice. Pored toga, istraživanja su pokazala da suvremene forme dokoličarenja i/ili negativnog utjecaja, odnosno korištenja medija sve više potiskuju kreativno izražavanje mladih u slobodnovremenskim aktivnostima. Poticanjem otvaranja ovakvih ustanova (od strane jedinica lokalne samouprave, Crkve, škola, stručnjaka...) stvorili bi koncept kojim bi se mladima prenijelo pravo značenje pojma slobode i odgovornosti.

Rezultati istraživanja, koje autor navodi na kraju ovoga rada, upućuju na zaključak kako mediji postaju glavni čimbenik u (ne)kvaliteti korištenja slobodnoga vremena mladih. To je iznimno važan argument u prilog tezi da nam trebaju stručnjaci iz oblasti medijske pedagogije i njihov angažman u školskim i izvanškolskim aktivnostima.

YOUNG PEOPLE'S ATTITUDE TOWARDS VOLUNTEERING, WORK AND LEISURE TIME

Zlatko Miliša*

Summary

The article endeavors to actualize the aspect of volunteering, the attitude of younger generations towards working and leisure time from the sociological and pedagogical points of view. The attitude towards volunteering is the same as the attitude towards work – it is of a dual character, which is a consequence of dualism of values – explicit and implicit. Work in itself is neither educationally encouraging nor is it of odious nature. Publicly, the majority expresses a positive attitude both towards work and volunteering, but privately another opinion prevails, a striving to earn money without working, even if it involves breaking the laws. Plenty of boredom and lack of ambition are by some called a new sin of young people even in the segment of leisure time activities. When work is not appreciated enough, this (also) explains the indifference of individuals towards volunteering. In order to change the attitude towards volunteering it is necessary to attempt to change the attitude towards work. If volunteering is instrumentalized, the possibility of a true affirmation of human ideals is diminished. One of the indices showing the level of social development is the preference for responsibility at work, creativity, criticism, achievements at work and development of pro-social skills, achieved through volunteering. Volunteering is a significant indicator in testing a society's democracy, encouraging of development of a pro-social behavior and self-actualization of individuals. In this process the essential determinant factors of development of educational values related to work are accomplished. Spending of quality time in useful activity involves first and foremost vigorous volunteering. It is not acceptable to perceive the civilian sector as a promoter of volunteering, because it implies an erroneous conclusion that through the family, school, the Church... it is not possible to develop (such) quality partnerships, educational values regarding work and empathy.

Key words: *values of work, leisure time activities, volunteering.*

* University of Zadar

Literatura:

1. BEGOVIĆ, H., *O volontiranju i volonterima/kama*, Volonterski centar, Zagreb, 2006.
2. BERNHARD, T., »Der Keller«, DTV- B.R.D., Berlin, 2002.
3. BEGOVIĆ, H., *Volonterski centar Zagreb 1996.-2006./Prvih deset godina*, Volonterski centar, Zagreb, 2007.
4. DULČIĆ, A., *Nacionalni program djelovanja za mlade*, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Zagreb, 2003.
5. FORČIĆ, G., *Volonterstvo i razvoj zajednice: sudjelovanje građana u inicijativama u zajednici: istraživanje uključenosti građana u civilne inicijative u zajednici kroz volonterski rad*, Udruga za razvoj civilnog društva Smart, Rijeka, 2007.
6. ILIŠIN, V., BOBINAC-MARINOVIĆ, A., RADIN, F., *Djeca i mediji*, Zagreb, 2001.
7. KLARIN, M., MILIŠA, Z., VRKIĆ DIMIĆ, J., *Izvanškolske potrebe mladih grada Zadra*, Znanstvena knjižnica, Zadar, 2006.
8. KURATKO, A., *Kako komunicirati s lokalnim medijima: vodič za udruge i inicijative građana*, AED – Academy for Educational Development, Zagreb, 2004.
9. LAGINJA, I., PAVIĆ-ROGOŠIĆ, L., *NVO priručnik – kuharica za udruge*, ODRAZ – Održivi razvoj zajednice, Zagreb, 2002.
10. LEDIĆ, J., *Zašto (ne) volontiramo? – Stavovi javnosti o volonterstvu*, AED, Zagreb, 2007.
11. MILIŠA i suradnici, *Zašto Zadru treba Centar za mlade*, Gradska knjižnica, Zadar, 2004.
12. MILIŠA, Z., *Odgojne vrijednosti rada*, Književni krug, Split, 1999.
13. MILIŠA, Z., *Odnos prema radu srednjoškolske i zaposlene mladeži*, Filozofski fakultet, Zadar, 1991.
14. MLINAREVIĆ, V., MILIŠA, Z. I PROROKOVIĆ, A., *Slobodno vrijeme mladih u procesima modernizacije, Usporedba slavonskih gradova i Zadra*, u: *Pedagogijska istraživanja* (2007.) 1
15. PEKO, A., MUNJIZA, E., *Utjecaj volontiranja na prosocijalno ponašanje u multi-etničkim zajednicama*, *Pedagogijska istraživanja* (2007.) 1.
16. PREVIŠIĆ, V., *Izvanastavne aktivnosti i stvaralaštvo*, Školske novine, Zagreb, 1987.
17. VIDAČAK, I., *Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva od 2006. do 2011. godine i Operativni plan provedbe*, Vlada RH, Ured za udruge, Zagreb, 2006.
18. ŽITNIK, E., BARBARIĆ, Đ., MILINKOVIĆ, D., IVELJA, N., *Volontiranje, stavovi i praksa – rezultati istraživanja*, Udruga Mi, Udruga Most, Split, 2007.
19. ZEIJL, E., *Young Adolescents Lesoure Petterns*, *Society and Lesiure* 24 (2001.) 2., str. 374.-402.